מתני' *ואלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח: בחזרת, בתמכא, ובחרחבינא, ובעולשין, ובמרור *יוצאין בהן בין לחין בין יבשין אבל לא כבושין ולא שלוקין ולא מבושלין, ומצטרפין לכזית, ויוצאין בקלח שלהן ובדמאי ובמעשר ראשון שנטלה תרומתו, ומעשר שני והקדש שנפדו: **גמ'** חזרת=חסא עולשין=הינדבי תמכא=אמר רבה בר בר חנה תמכתא שמה, חרחבינא=אמר רשב"ל אצוותא דדיקלא ובמרור=מרירתא תני בר קפרא אלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בעולשין ובתמכא בחרחלין בחרחבינין ובחורין (רבי) יהודה אומר אף עולשי שדה ועולשי גינה וחזרת הא תנא לה רישא? הכי קאמר אף עולשי שדה כעולשי גינה וחזרת רבי מאיר אומר אף עסוס וטורא ומר ירואר א"ל ר' יוסי עסוס וטורא *אחד הוא ומר והוא ירואר תני דבי (ר') שמואל אלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בחזרת בעולשין ובתמכא ובחרגינין ובהרדופנין ר' יהודה אומר אף חזרת יולין וחזרת גלין ביוצא בהן *ר' אילעא אומר משום ר"א אף ערקבלים וחזרתי על כל תלמידיו ובקשתי לי חבר ולא מצאתי וכשבאתי לפני ר"א בן יעקב הודה לדברי. *ר' יהודה אומר כל שיש לו שרף, ר' יוחנן בן ברוקה אומר כל שפניו מכסיפין אחרים אומרים [כל] ירק מר יש לו שרף ופניו מכסיפין א"ר יוחנן מדברי כולן נלמד ירק מר יש לו שרף ופניו מכסיפין אמר רב הונא הלכה כאחרים. רבינא אשכחיה לרב אחא בריה דרבא דהוה מהדר *אמירתא א"ל מאי דעתיך דמרירין טפי והא "חזרת" תנן ותנא דבי שמואל חזרת וא"ר אושעיא מצוה בחזרת. ואמר רבא מאי חזרת? חסא, מאי חסא=דחס רחמנא עילוון ואמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן למה נמשלו מצריים כמרור=לומר לך מה מרור זה שתחילתו רך וסופו קשה אף מצריים תחילתן רכה וסופן קשה? א"ל הדרי בי. א"ל רב רחומי לאביי ממאי דהאי מרור=מין ירק הוא? אימא מרירתא דכופיא? דומיא דמצה, מה מצה גידולי קרקע אף מרור=גידולי קרקע, ואימא הירדוף? דומיא דמצה מה מצה מין זרעים אף מרור מין זרעים ואימא הרזיפו? דומיא דמצה מה מצה שניקחת בכסף מעשר אף מרור שניקח בכסף מעשר א"ל רבה בר רב חנין לאביי ואימא מרור=חד? מרורים כתיב ואימא מרורים תרי? דומיא דמצה מה מצה מינין הרבה אף מרור מינין הרבה. אמר רבה בר רב הונא אמר רב ירקות שאמרו חכמים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח כולן נזרעין בערוגה אחת-למימרא דלית בהו משום כלאים מתיב רבא *חזרת וחזרת גלין, עולשין ועולשי שדה, כרישין וכרישי שדה, כוסבר וכוסבר שדה, חרדל וחרדל מצרי, ודלעת המצרי והרמוצה אינם כלאים זה בזה חזרת וחזרת גלין אין, חזרת ועולשין לא, וכי תימא כולהו בהדי הדדי קתני להו והא אמר רב זוגות זוגות קתני? מאי נזרעין? דאמר רב-נזרעין כהלכתן תנינא

ערוגה

מתני' אלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בחזרת ובתמכא ובעולשי' ובחרחבינא ובמרור. כולהו מפרש בגמ': **כבושין.** בחומץ: **שלוקין.** מבושלין הרבה מאד עד שנימוחין: **מבושלין.** כדרך בישול: **ומצטרפין לכזית.** אם אין לו מאחד מהן כזית אבל יש לו מזה חצי זית ומזה חצי זית מצטרפין זה עם זה כדי לצאת ידי חובתו: **ובדמאי ובמעשר ראשון כו'.** אבל בטבל לא ואף על גב דמעשר ירק דרבנן היא לה מצוה הבאה בעבירה דומיא דעלין שאינו נקוב דאמרן בפירקין*: **גמ' חסא.** ליטוגא: **הינדבי.** עשב שקורין קריספל"א: **תמכא.** מרובי"א: **אצוותא דדיקלא.** סיב הגדל וכרוך סביב לדקל שקורין ווידיל"א: **מרירתא.** אמירפויי"ל והיא פופרץ: **חרחלין.** לא איתפרש שמו: **ובחורין.** חזרת: **עולשי שדה.** אע"ג דיש להן שם לווי הרי הן כעולשי גינה: **עסוס וטורא ומר ירואר.** מיני ירקות: **הירדופנין.** יש מפרשין אלויסנ"א: **חזרת גלים.** שם לווי הוא: **ערקבלין.** מפרש בסוף פ' שני דעירובין *אצוותא חרזייתא הוא סיב גדול ועב ומין לעצמו הוא: **וחזרתי על כל תלמידיו.** של ר' אליעזר ובקשתי לי חבר לסייעני ששמע דבר זה מפיו ולא מצאתי: **שרף.** *כשסוחטין אותו במקום חיתוכו יוצא ממנו שרף לבן כחלב וקורין לייטו"ן: **מכסיפין.** אינו ירק מאד ככרתי אלא פלדס: **כל ירק מר.** תרווייהו אית ליה יש לו שרף ופניו מכסיפין והן הן סימני מרור: **מדברי כולן.** כל המפרשין שמות הירקות כגון מתני' ותנא דבר קפרא ורבי יהודה ור' מאיר ותנא דבי שמואל מכולן למדנו שהמרור יש לו שרף ופניו מכסיפין שבכל הירקות הללו רואין אנו בהן הסימנין הללו: **אמררייתא.** פופרץ: **והא.** אנן רישא דכולהו חזרת תנן: **ותנא דבי שמואל.** נמי חזרת תנא ברישא אלמא היא קדמי לכולהו: **מצוה בחזרת.** כדמפרש טעמא כדרבא ור' יונתן: **מאי חסא.** מאי טעמא קרינן ליה חסא משום דזכר הוא דחס רחמנא עלן אלמא להכי קיימא: **למה נמשלו כמרור.** דכתיב (שמות א) וימררו את חייהם: **תחילה רכה.** בתחילה כשנשתעבדו להן ע"י שכר שהיו שוכרין אותן: **מרור סופו קשה.** הקלח שלו מתקשה כעץ: **הדרי בי.** לא אוסיף עוד: **מרירתא דכופיא.** מרה של דג ששמו כן: **כי מצה.** שהרי הוקשו: **הירדוף.** עץ שהמתיק בו משה את מי מרה ואמרינן (מכילתא) (בסוטה) פרשת בשלח) נס בתוך נס שהוא היה מר והוא הירדוף: **הרזיפו.** מין זרע וסם המות לבהמה הוא: הרזיפו אינו ניקח בכסף מעשר דאינו פרי מאכל ואכן אוכלא בעינן דומיא דיין ושכר ובקר וצאן כדכתיב (דברים יד) ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך וגו': **ואימא מרור חד.** מינא הוא מהנך ירקות ולאו כל הני אלא מר שבכולן: **כרישין.** כרתי כרישין של גינה: **כרשי שדה.** שלווי"ש: **והרמוצה.** מין דלעת הוא ובמסכת נדרים (דף נא.) מפ' קרא קרקוזאי: **אינן כלאים זה בזה.** אע"ג שיש שם לווי לאחד אינו כלאים בחבירו: **חזרת בחזרת גלין.** וכן עולשין בעולשי השדה (זוגות זוגות כמו שהן שנויין): **וכי תימא כולהו בהדי הדדי קתני.** דבכל הני קאמר דאינן כלאים זה בזה חזרת עולשין וכרישין: **זוגות זוגות.** חזרת וחזרת גלין או עולשין ועולשי שדה וכן כולן שנינו דאין כלאים זה בזה אבל חזרת בעולשין לא: **מאי.** "כולן נזרעין בערוגה אחת" דאמר רב לעיל נזרעין כהלכתן קא אמר כדי שלא ייניקו זה מזה כגון חמשה זרעונין בערוגה של ששה על ששה טפחים כדתנן במסכת שבת (דף פד:): אבל

אצוותא דדיקלא. נ"ל דהוי מין זרעים דהא לקמן אמרינן מה מצה מין זרעים אף מרור מין זרעים*:

ואימא הירדוף כי מצה וכו'. בפ' לולב הגזול (סוכה דף לב:) פריך גבי הדס ואימא הירדוף אמר אביי דרכי' דרכי נועם ופ"ה דלא הוי נועם כיון דהוי סם המות לבהמה הכא נמי ה"מ לשנויי הכי אלא דמשני שפיר טפי אבל קשה לרשב"א דלעיל אמר דהירדופני כשר למרור ובפרק אלו טרפות (חולין דף נח:) משמע דהוי סם המות לבהמה דאמר בהמה שאכלה הירדופני כשירה ופריך היינו הירדפוני היינו סם המות ומשני תרי גווני סם המות:

ערוגה

רבינו חננאל

מתני' אלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו וכו' חזרת חסא עולשין הנדבי תמכה כך שמה חרחבינא אצוא דדיקלא ומרור מרריאתא: **אמר** רבי יוחנן מדברי כולן נלמוד ירק מר יש לו שרף ופניו מכסיפין אמר רב הונא הלכה כאחרים דאמרי ירק מר ופניו מכסיפין ויש לו שרף והוא מרור רב אחא בריה דרבא הוה מהדר אמררייתא דדברא אמר ליה רבינא מאי דעתיך דמרירין טפי והא אנן חזרת תנן וכן תאני בר קפרא ור' שמואל חזרת ואמר ר' אושעיא מצוה בחזרת וכו' אמר ליה (אמרי בי) [הדרי בי] ש"מ דכולי עלמא מצוה בחזרת דהיא חסא: **אימא** מררתא דכופיא יש מי שאומר תמרת של בהמת ויש מי שאומר מרה של דג ששמו כופיא והיא שיבוטא והוא קולים האספנין ודחי' בעינן מרור גידולי קרקע כמצה דהא הקישו הכתוב (במדבר ט י"א) על מצות ומרורים פי' הרדוף תרזיפא ואסיקנא מרורים כתיב מינין הרבה: **אמר** רבה בר רב הונא אמר רב ירקות ששנינו כגון חזרת ועולשין ותמכה וחרחבינה וכיוצא בהן שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח משום מרור כולן נזרעין בערוגה אחת דוקינן מינה כי אלו כולן מין אחד הן ואין בהן משום כלאים ומותיב רבא עליה חזרת וחזרת גלין עולשין ועולשין שדה כרישין כו' ואמרינן בסופה כולן נזרעין בערוגה אחת ודייקי' דנקא חזרת וחזרת גלין דתרווייהו מין חזרת נינהו הני הוא דליתנהו כלאים בהדי הדדי הא חזרת ועולשין אע"ג דתרוייהו מין מרור אינון כלאים הוו וכי תימא הכי קתני כל מין חזרת וכל מין עולשין וכל מין כרישין וכל מין טסבר וכל מין חרדל וכל מין דלעת אלו כולן ביחד נזרעין בערוגה והא רב הוא דאמר זוגות זוגות שנינו כלומר חזרת וחזרת גלין הנה זוג עולשין ועולשי שדה זוג אחד כרישין וכרישי שדה זוג אחד כי האי גונא זוגות זוגות אינן כלאים הא בפני עצמן אינן כלאים הא כולהו בהדדי כלאים נינהו ושני' מאי נזרעין דקאמר רבה בר רב הונא כהילכתן כלומר אם בא לזרען בערוגה אחת נותן לכל אחד כדי עבודתו שלא יהא זרע אחד יונק מגבול חברו ואמרינן הא פשיטא מתני' היא

קנו א ב מיי' פ"ז מהל' מצה הלכה יג סמג עשין מא טוש"ע א"ח סי' תעג סעיף ה:

קנז ג מיי' פ"ג מהל' כלאים הלכה ג סמג לאוין רעט טוש"ע י"ד סי' רצז סעיף יד:

[ועי' תוס' סוכה לו: ד"ה נסיב ועוד שם תוס' יג. ד"ה אפקותא]

ס"א חד הוא ומר הוא וזהו מר ירואר כצ"ל

[לעיל דף לה:]

[ברכות לח:]

[דף כו: ופ"ש בפרש"י וג"ע קלח]

נ"ל כשחותכין

עירובין כג.

[תוספתא פ"ב ע"ש]

[עי' תוס' סוכה יג: ד"ה מררית' ותוס' חולין נט. ד"ה עיקרא]

כלאים פרק א. [מ"ב]

מרלה אש מ"ז

נושא כללי
מרור -
באלו מינים
יוצאים יד"ח
חובה

נושא
פירוש מילות המש'
לסוגים שונים של מרור

נושא
תכונות הנראות
לעין כדי לזהות
ירקות שממלאים
התנאים כדי להיות
כשר למרור

מבנה
הצעות
חילופיות
לזיהוי
מרור
הצעות
חילופיות
בזמן
מספר
הדוגמאות

נושא
הסבר לדבר
רב: ירקות
שאמרו...
תת נושא
ירקות הכ...
למרור
מה דינם
לגבי
א' זה
השני
לענין כלא...

מבנה
מדקב אחרי המשא
ומתן כדי לברר מה רב
אתא לאשמעינן

קושיות

תשובות